

B. M. II, 183.

G. 41 A.

(X1877925)

3
II R
2582

O. A. M. D. G.

JUS PRINCIPIS
CIRCA FODINAS
METALLICAS,

Suffragante Magnifico Jctorum

Senatu

SUB PRÆSIDIO

Viri Nobilissimi & Consultissimi

DN. GODOFREDI *Strauss*

JUR. LIC. Fautoris & Præceptoris

sui nunquam non colendissimi

Publicè defendendum

suscipiet

A U T O R

Curdt von Lützow/

Eques Megapol.

In Auditorio Jctorum ad Diem 21. Maij.

WITTEBERGÆ, Literis JOHANNIS HAKEN.
M. DC. LXIIX.

17. C. 7.

H. Bringer Min.

12

I.N.D.N.J.C.

Prooemium.

Dæclare ac sapienter
sanè Principes in Republicâ Dii
terrestres salutari consve-
runt: Divina quippe Majestas
Eis potestatem tribuit supra
rem illi, quam ipsa habet in u-
niversum terrarum orbem, ut eundem tanquã
Numina quædam gubernarent; hinc & divi-
nas subirent vices, & jura in populum, & regio-
nes sibi subjectas exercerent. Quin ut eo ma-
jore pollerent auctoritate, terrestrium Deorum
nomine Eos insignivit Divina Sapiencia, quan-
do habet *Vos Dii estis & Filij Altissimi. P salm. 82.*
Quod ipsæ, adeò agrestes, & ab omni ferè hu-
manitatis sensu remotæ gentes agnovisse viden-
tur, dum Divinæ Majestatis characterem Princi-
pibus suis impressum à multis retrò seculis ve-

A 2

nerant

nerantur. Nec id quidem immeritò: siquid
dem divini certè aliquid præferunt Princi-
pes, & tam ampla Eorum existit potentia, ut nō
solum in Subditorum capita, sed bona etiam e-
orundem, certo tamen modo se diffundat: *Tu
Rex Regum es, & Deus cœli regnum, & fortitudi-
nem, & imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia
in quibus habitant filii hominum, & bestie agri, vo-
lucres quoq; cœli dedit in manus tuas, & sub ditio-
ne tuâ universa constituit. Dan. 2.* Id quod ex o-
mnibus quoque Majestatis juribus demonstrari
sat luculenter posset; sed instar omnium sit vecti-
galium exemplum. Quis enim dubitat pro mer-
cibus importandis & exportandis vectigalium
imponendorum augendorumque potestatem
Imperanti competere? Nam cum viarum regi-
arum, maris & fluminum tutela protectiove
Principi potissimū incumbat, mirum non est, ea
imponēdi, aliisque de novo cōcedendi, cætera e-
tiam urgente necessitate augmentandi jus penes
Eundē residere. Klock, *de Contrib. c. 3. n. 12. seqq.* In
cū sultis hinc Principib; nemini fas est vectigalia
nova instituere *l. 3. C. vectig. nov. Instit. non poss.*,
neque præcedentia reformare, nec iis addere
quicquam vel deminuere *l. 10. ff. de publ. & ve-
ctig.*

Elig. & commiss. Taceo quod penes Regnantem
stet utrum transitum per territorium suum aliis
dare velit nec ne: non enim majus jus domino
privati fundi, quàm Principi territorii ratio permit-
tit. Excell. Dn. Strauch. *in Dissert. de imperio
maris c. 7.* Ita porrò quis denegabit Majestati fa-
cultatē imperandi tributa? Certè ipsum Christi
Servatoris nostri testimonium instar omnium es-
se potest, qui interrogatus an censum dare Cæ-
sari liceret, respondit *Matt. 22 reddite ergo quæ
sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Imo
Matth. 27. jussit Petro, ut staterem pro se & ipso
Petro solveret. Nec gratis hâc prærogativâ
Principes gaudent, multos enim tolerant pro
Rep., cujus curam gerunt, labores, Rebusque
publicis prospiciunt desudantes in executione
justitiæ, ut suum cuique reddatur, & nemini
inferatur vis, provinciam denique bello & ar-
mis tuentur, ne à finitimis gentibus opprima-
tur. Quidni ergo summo cum jure tributa &
vestigalia à populo exigerent? Covarruv. *Tom.
1. pag. 486. n. 5.* At verò de venatione nihil dum
dixi; sanè eandem inter regalia ponere, ejusque
prohibendæ jus Principi competere soli, asserere
non veremur, idque frequentiori Dd. cal-
culo receptum esse fatetur Covarruv. *cit. Tom. 1.*

A 3

pag.

pag 493. n. 1. Regium quippe statum & splendorem decet, ne loca regiae venationi destinata aliis pateant, communiave sint. Ferd. de Castro Palao *Op. Moral. Tract. 31. Diss. un. punct. 13. n. 4.* Potest igitur Princeps propter potestatis suae axioma interdicare Subditis, ne laqueos ad feras, nisi ad ursos, apros, vel lupos capiendos tendant, 2. F. 27. §. mercator. Quin imò & eorum capturâ interdicare subditis potest: Ut multa ergo paucis complectar cum Plin. *in panegyrr. eo quid Cæsar non suum videat? cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habent.* Atque hæc adeò vera sunt, ut non infundis solum publicis; sed & privatis facultas principalis se fat abundè ostendet. In quarum rerum classsem jus circa fodinas metallicas non incommodè refertur, cum id quoque Princeps pro libitu sibi reservare soli, nec ullo communicare modo subditis cogatur. Interim cum non pauci subditorum etiam ejusmodi fodinas possideant, de Disputationis argumento circumspiciens in hocce thema incidi. Ut verò eo commodius quem mihi proposui scopum attingā, explicitâ primum fodinarum metallicarum naturâ, jus easdem habendi cui competat, usum denique hodiernum modumque inquirendi
peni-

penitius paulò expendam. Aspira cœptis &
Luminis & Sapientiæ omnis Fons, quò illa felici-
cius ad exoptatum finem provehantur!

ARTICULUS PRIMUS

Exhibens Quidditatem.

§. I.

Cum de negotio aliquo disserturum rem substratam habe-
re perspectam oporteat, ne in limine statim hallucine-
mur; et nobis de metalli fodinis acturis, quid per eas intelligi
velimus, annotandum est. Variè autem vocem illam Juris In-
terpretes sumunt, à quibusdam enim ad auri tantum argenti-
que reditus restringitur, in quorum numero etiam Wesenbeci-
us est *de Feud. c. 12. n. 5. & Conf. 60. n. 30.* (qui tamen dissentientiũ
numerum non augebit, si, juxta §. VI. hujus Artic. distingua-
tur) solas auri & argenti fodinas ad regalia referens, & reli-
quas ab iisdem separandas existimans. Latius deinde su-
mitur à Luc. de Penn. & Rebuff. citatis à Fausto ab Aschaffen-
burg *Class. 6. ord. 562.* Septem metallorum genera statuentibus;
Quibus ad stipulari hæcenus hæud placet, quin potius cum
Calvino in *Lex. Jur. p. 127. sub verb. metallum*, Dn. Dietrich *ad*
A. B. c. 9. & aliis latissimè fodinas metallicas accipimus, ut o-
mnes cujuscunque generis fuerint, suo ambitu cõprehendant,
quoniam plura esse metallorũ genera ex jure communi mani-
festũ evadit, eoque pertinet quod Jctus Ulp. in *l. aut damnus*
§. 5. est pœna. ff. de pœn. ait metallorum multa esse genera; id
quod ex A. B. quoq; evincitur *c. 9. §. presenti constitutione*; ubi nõ
auri, argenti, stanni, ferri, plumbi fit mentio; sed hæc gene-
ralia annectuntur verba: *& alteri cujuscunq; metalli.* Potest enim
Princeps vi imperii fodinas sibi habere præcipuas, ita sinistra
foret interpretatio, si eidem auri solummodo & argenti fo-
dinas attribuamus, alios autem æris, stanni, cupri, & cœterorũ
metallorũ proventus abjudicemus. Quid si enim fodinæ poste-
riorum

riorum potius quam priorum metallorum feraces sint? meliorem profectò conditionem hac in parte subditorum, quam Principis efficeremus.

§. II. Huc quoque referenda est terra ruffa, & cineritia, in utrâque enim argentum invenitur, quod excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum venâ plumbi, quam galenam vocitant, & verò mixta argenti venis plerumque reperitur; quandoque in summa tellure rarâ invenitur felicitate, quamvis multa adhuc egeat curâ & elaboratione. Besold. *in Thes. Pract. in voce Bergwerck.* Quin & electrum, Germanis Bornstein quod Cornel. Tacitus glessum ab illis, à quibus legitur, vocari scribit, eò quod vitri instar fortassis pelluceat: nec minus alumen & sulphur, *l. 8 §. in Calcariam. ff. de panis* huc referenda veniunt.

§. III. Sed de antimonio vel argento vivo dubitari poterat, num sub jus fodinarum metallicarum cadat, ac erueri ex meditullio terræ licitum sit, cum diluendis poculis veneficis inserviat? At nec illa hic excludere necessum est. Præterquam enim quod nonnulli pharmacopolam quendam Turvisianum coram Principe & Proceribus Reip: Venetæ argentum vivum in aurum commutasse tradant, maximum quoque ex venis argenti vivi in Principem redundat commodum: nam ad solum Hispaniæ Regem ex ejus metalli proventu subterraneo tam ingens rediit lucrum, ut inde ad quadringenta mille pondo, teste Dn. Caspar. Klock: *Tract. de emar. lib: 2. cap: 33. n. 5.* colligerentur. Venenata etiam reddi salutaria possunt, inque omnibus metallis imperfectis illud reperitur, quæ eo nomine rejicere insubidum foret.

§. IV. Quemadmodum vero medii vel infimi generis Metalla ab hinc nō excludimus, ita multò minus pretiosi lapides, gemmæ & marmora ab his sequestranda sunt *l. 3. §. filapicidinas ff. de reb: eor: qui sub: tut: quippe in metallis utilitas publica spectari solet l. 1. §. 1. Cod: de metall:* Et præterea in illis locis generaliter metallorum atque commodorum inde in rempublicam redundantium fit mentio, in lapidibus verò pretiosis insigne quoddam vertitur Reip: emolumentum.

mentum. Quae de re sapienter dixerit Dn. Aschaffenh: Claf: 14. Ord: 986: illud vectigalium genus Deo immortali gratissimum, civitatibus pulcherrimum, Principibus honestissimum, plebi utilissimum videtur, quod iis rebus imponitur, quae ad delicias civium & luxum spectant: aurea inquam & argentea suppellex, gemmae margaritae caeteraque generis ejusdem. Ut alias sicco pede praeteream utilitates, quas medicinae conferunt. Mathesius in Concl: 3 p: 39. Edelgestein sind dienstlich zur Bieder und Nothdurfft dieses Lebens.

§. V. Porro de salinis non aliter ac aliis metalli fodinis cum Knich: De Sax: non provoc: Jur: c. 5. n. 119. salem inter metallorum species numerante sentimus, eas scilicet ad Principes etiam spectare: quamvis enim de jure veteri salinae privatorum quam diutissime fuerint, in quorum fundis repertae, ita ut redditus tantum regalibus fuerint annumerati l. forma 4. §. 7. de Censib: l. 5. §. 1. ff. de reb: eor: qui sub: tut: at tractu paulatim temporis prorsus ademptae & fisco Principis addictae fuere c. un: quae sint regal: Huc facit A. B. Caroli IV. d. c. 9. ubi & fodinae salis Electoribus conceduntur. Ex quibus luculenter satis demonstratur, Principi jus harum fodinarum adherere; nam si privatorum essent, quid opus, ut in Majestate aliis concederentur? Immo diu ante praedictam A. B. hoc jus salinarum Archiepiscopus Magdeburgensis ab Othone Imperatore mille ab hinc annis in excellentibus Halensibus saxonis salinis impetravit Heig: Quest: 13. n. 27. Unde sequitur salinas investigare, salemque conficere sine Principis consensu beneficioque haudquaquam licere. Nitrum quoque hic aggregare non dubitamus, cum non detur sal, in quo plus mysteriorum quam in nitro reconditum deprehendatur, Neque exiguum ad salis nitrati Reges & Principes propter insignem utilitatem adhibeant operam; tota enim artigleria eo ninititur ad compositionem pulveris sclopeta-rij. In Polonia & Marchia aliisque Germaniae locis opificium excoqvendi aluminis, & praesertim halinitri sumptu publico passim exercetur, Da in zwanzig und mehr

B Salpe-

Salpeter-Sieder hin und wieder gehalten werden/ quibus datur fodiendi licentia, ubicunqve terra nitrosa invenitur, boni publici causâ Speid: in notabilibus Lit.S.n.13.

§. VI. Interim hic distingvendum, utrum fodinarum metallicarum consideratio extra jus civile & consuetudinem spectetur, & tunc omninò latius illæ patent: utrum verò consuetudinis habeatur ratio, & tum sæpè metalla vel medii vel infimi generis segregantur, nec præcisè Principi acquiruntur. Hinc alii discrimen adstruunt inter fodinas ejusmodi viliores, ut lapidum, aluminis, victrioli &c: quæ privatis permittuntur, & præstantiores auri & argenti, quæ ad Principes locorum jure regalium petinent. Rationem reddit Rumelin *ad A. B. B. c. 9.* ex auro enim & argento monetam cudi, quod omninò jus est regale ossibus Principis cohærens, quæ ratio cum in aliis cesset, cessare etiam ejusdem dispositionem. Consuetudo Andegavensis disponit aurum in metalli fodina inventum Regi cedere, argentum verò vice Comiti vel Baroni: atq; hæc ita observatur, quoniam approbata est in Curia Parlamenti consentiente Generali Regis procuratore *Limnæ: ad A. B. cap: 9. obs: 11.* Ita & in Calabria sunt venæ metallicæ quæ certo modo sunt Curia: hoc est fisci. *Sixt: de regal. l. 2. c. 16. n. 65.* Quid in Lusitaniâ & regno Castellæ observetur vid. *Ludov: Molin: de just: & Jur: tract: 2. Disput: 54. n. 23. 4.*

ARTICULUS SECUNDUS

Exhibens diversa circa fodinas metallicas jura.

§. I.

Fodinas metallicas licitè acquiri posse non est cur dubitemus. Deus enim T. O. M. rerum omnium ex nihilo à se creatarum Moderator, Arbitet, ac Supremus Dominus, insigni divinæ liberalitatis, sui que erga genus humanum amoris indicio primo hominum pari terrarum omninò concessit dominium: ita enim *Gen. 9* legitur *replete terram & subijcite*

6172

tam, & dominamini uniuersis animantibus: ut non solum quae
superficiem circumstant, quippe cuius fructus vitae civili non
sufficiebant; sed etiam illa, quae intra eam continentur, com-
prehendisse haut obscure censeatur: quidni ergo indagare
viscera terrae, ibidemque à Divinâ providentiâ reconditos
thesauros eruere, & effodere in usum humanum liceat, in lo-
cis praesertim montosis, quae variis metallorum & minerali-
um dotibus pro infinitâ suâ sapientiâ & bonitate dotavit & di-
tavit sanctissimum Numen? fabricavit Illud montes in subli-
mitatem caeli erectos, ut matrices essent, variarumq; divitia-
rum & bonorum receptacula; eorumq; propaginem suâ ha-
tenus providentiâ conservavit & factam tectamque mirificè
praestitit. Faust. ab Aschaffeb. *Clas. 16. ord. 1110.* Accedit quod, cui
tota subicitur terra, eidem & partes *l. 113. de R. J.* submissas esse
necessum sit: omne enim nihil excludit juxta commune bro-
cardicū. De fossilibus hisce Vir Dei sanctissimus Job. post alia
elegantè ait: *28. V. 1. 2 habet argentū egressus suos, & auro locus est*
in quo conflat. Ferrum de terrâ tollitur, & lapis es effundit. Im-
mò in sacris à metallicis operis ad ecclesiasticas functiones
pulcherrimæ deducuntur similitudines, & *Deut. 8. v. 9.* Populo
Israëlitico inter alia divinæ benedictionis signa optimus me-
tallorum proventus promittitur. Ex quibus omnibus colligere
haut difficulter habemus, Divinum Numen fodinas quoque
metallicas Adamo concessisse. Ad quid enim Benignissim⁹ De-
us easdem creasset, nisi ad usum & utilitatē humanā? Cum
nihil frustra, nihil gratis fecisse intelligatur. Enimverò ani-
mata omnia dedit in manum primorum hominum Ter Al-
mum Numen, uti in proœmio supra demonstratum, quomo-
do ergo inanimata tanquam ignobilia exclusisse putabi-
tur?

§. II. Dum verò in primos parentes nostros fodinarum
metallicarum transcripsit dominium, idem quoque per e-
os toti humano generi concessit: quorsum enim tot tamque
vasta regionum spatia, tantus agrorum proventus, & dives a-
deo rerum omnium suppellex, si non plures quam duos divi-

na intuita fuisset liberalitas? Et quid quæso apertius ipsâ traditionis formulâ, in quâ concessioni potestatis subijciendi orbem terrarum, benedictio divina, cujus virtute multiplicandum esset Genus humanum, expressè præmittitur? Excell. Dn. Leiser Patronus & Præceptor noster in *Disp. de propriet. rer. Th. 7.* Multiplicatis eâ de causâ & in vasta mundi spatia diffluentibus hominibus dominiû cõmunicare necesse fuit. Unde in proclivi est post primos parentes posteris etiâ eorû jus fodinarû metallicarum esse permissum. Attamen dominium illud pro potenciali solummodo habendum fuit, ut jus saltem ad istud iis acquisitum sit. Actuale enim per occupationem ipsam insecutum est; ipsum siquidem factum à dominio excludendum haud putamus, videturque ipse verborum: *Subjicite eam* modus ad factum ipsum non obscure respicere.

§. III. Atque sic fodinæ quoque rebus communibus accensendæ veniunt, eorumque illæ fiunt, qui primi possessionem earum per occupationem apprehenderint: quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur §. 12. *Instit. de R. D.* Ubi tamen omninò discrimen aliquod inter jus naturale permissivum & præceptivum asserendum est: namque res illæ communes non juri naturali præceptivo, alioquin contra illud peccare meritò dicendus esset, qui fodinas acquirere sibi nõ laboraret, sed permissivo solummodo adscribuntur, ut cuique liberum relinqvatur, easdem pro lubitu, quam diu in commune prostant, neque lex aliqua civilis intercedit, occupare. Ita jus Romanum res plurimas in illo primævo statu relinquebat, de quibus aliæ gentes aliud constituerunt. Quoties igitur lex civilis aliud statuit, eam observandam esse jus ipsum naturale dicitur, uti bene sentit Grot. *lib. 2. de J. B. & pac. c. 2. n. 5.* Quod enim ea quæ juris naturalis permissivi sunt, ab eo, qui legum ferendarum potestate gaudet, justâ de causâ immutari possint, omnium Moralistarum communis fert opinio.

§. IV. Cum igitur fodinæ metallicæ in primogeniâ suâ
natura

naturā rebus communibus annumerentur, adeoque jure naturali, quod jus gentium appellatur §. II. *Inst. de R. D.* earum occupatio, omnibus sibi permiffa, ideoque postquam Majestas rempublicam dedit, eadem arbitrio illius majestatis, quemadmodum ceteræ res communes, submittebantur. Sunt verò nonnulli qui ex eodem nostro principio concludere fatagunt; Principem fodinas sibi retinere soli, & Subditis earum inquisitionem prohibere haudquaquam posse, quod Principes nullam supra jus naturale ac Gentium habeant potestatem. Verum enim verò inhibitio ista cum juris naturalis dispositione minimè pugnat, neque enim imperantes dominia licitâ occupatione quæfita Subditis hoc ipso adimunt; sed occupationem potius illicitam reddunt Excell. Dn. Leifer *in d. Diss. de propr. rer. Th. 10.* Ut usque adeò nihil quicquam contra jus naturale committant, Regnantes enim quanquam nihil præcipere possint quod jus naturæ prohibet, aut prohibere quod præcipit; possunt tamen libertatē naturalem circumscribere, & inhibere quod naturaliter licet, & ipsum ita Dominium naturaliter acquirendum vi potestatis suæ antevertere. Grot. *cit. loc.* siquidem Illis dehis, quæ juris naturalis permissivi sunt, dispositio relicta est.

§. V. Repetimus ergò perspicuitatis gratiā, quod modo monebamus, dupliciter aliquid esse juris naturæ, uti Zöes: *in ff. de J. & J. n. 51.* declarat, nimirū positivè, quando lex naturalis quippiam præcipit, quod morum honestatem; vel etiam quod turpitudinem ab se spirat, prohibet: & permissivè seu, negativè, quando jus naturale nec præcipit actum nec prohibet; sed permittit tantūmodo. Cujus ordinis est libertas &c: quæ humani arbitrii dispositioni pro exigente suâ comoditate relicta sunt. Hinc etiā est, quod potestas publica sub quibusdam terminis ac limitibus venationem prohibere queat; exemplo inservit ferarum, volucrum, & animalium ceterorum acqvifitio, quæ quamvis juri naturali transcribatur; non tamen positivè id fit, quasi jubente ratione, omnium propria illa sint: sed negativè, quatenus nullius sunt, & jure naturali eorum occupatio non injusta deprehenditur. Hinc argumentatio illa, hoc est jure naturali permissum, ergo per
B 3 legem

legem humanam prohiberi non potest, nihil conficit; neganda enim est consequentia, quia multa jure naturali sunt licita, quæ inspectâ Reipubl: utilitate, & iuxta æquissimum communitatis regimen per legem humanam interdici possunt. Covar: Tom. 1. p: 493. In quorum numero etiam fodinæ recensentur, quæ eodem quoque modo inhiberi queunt; quod si verò juris naturalis præceptivi essent, illicò sequeretur, earum indagationem omnibus liberè relinqvendam. Interim circa hoc jus suum ita se gessere Principes, ut mox ipsi usurparint, mox iterum pro derelicto habentes subditis non secus ac extra Rempub: reliquerint.

§. VI. Id quod jure civili factum esse novimus, siquidem eadem fodinæ in privatorum hominum patrimonium cessisse constat ex l. si cuius 13. §. inde 5. de Usu fr. l. fructus 7. §. 14. Id quod Tacitus *Annal: l. 6. c. 19.* confirmat, dum Tiberium Imperatorem publicatis sexti Marii bonis aurarias ejus sibi met seposuisse ait. Hodie verò regalibus accensentur. 2. Feud: 56. Cum enim metalla dicantur præcipua esse virtutis naturæ specimina, Principes summi semper sibi jura certa & particularia, non solum in thesauros; sed etiam metalli fodinas reserant. Imperator Tartarorum insigniores sibi lapides pretiosos, quos communi nomine turcicos appellamus, attribuit. Reges Bisnagæ, quorum in terris insignes reperiuntur adamantes, ex illis sibi met omnes pondus centum & quindecim granorum excedentes retinent *Limn: ad A. B. c. 9. obser: 2. p: m. 339.* In imperio autè nostro Germanico minus dubii habet: nam ex cit: Bullâ Carolinâ id ipsum manifestè satis patet. Cui accedit Heinrici: VI. Romanorum Regis effectum [in privilegio Anno 1129. Episcopo Mindensi concessio] ait namq; Imperator: *cum omnis argenti fodina ad jura pertineat imperii, & inter regalia nostra sit computata, nulli venit in dubium, quin ea quæ nuper in Episcopatu Mindensi dicitur inventa, ad nostram totaliter spectet distributionem: Unde in eâ nulli hominum quicquam juris recognoscimus, nisi hoc à nostrâ libertate valeat specialiter impetrare.* Hinc de notoriâ Germaniæ consuetudine nemo, quæcunque metalla quærere & fodere ne in suo

quidem potest, absque concessione & permissione Principis, Cujus est territorium Knich: *de Sax: non provoc: jur: c. 5. n. 125* Sixt: *lib: 2. c. 16. n. 59.* idem quoque jure obtinet Saxonico *Land. lib: 1. Art. 53.* Ubi omnes thesauri reconditi, quos non attingit aratrum, juribus Regis adscribuntur.

§. VII. Sed dubium hic oriri poterat: utrum ille textus de metalli fodinis an thesauris potius accipiendus? Et sane interpretes juris Saxonici textum hunc ad juris æquitatem reducturi, de fodinis metallicis interpretati sunt. Zob. *in Addit. margin. ad Text. b. Heig. Quæst. 13. n. 32. & seq.* eorumque sententiam Illustiss. Elector. Sax. Augustus *in Novell. suis part. 2. Const. 53.* confirmavit: Weil der Text in den Wortten / von allen Schätzen so unter der Erden &c. nicht von den thesauris reconditis; sondern von den Bergwerck und Erz zu verstehen / so lassen wir Uns solches auch gefallen / &c. Meminit quidem Reinhard. cit. ab Heig. *Quæst. 13. n. 34.* ex inveteratâ Saxonix consuetudine receptum esse, ut viliora metalla aurum & argentum, quod æri, stanno &c. admixtum est superantia cum omnibus commoditatibus domino fundi cedant, si vero aurum argentumque seu copiâ seu valore viliora superet metalla tum demum ad Principem, omnem spectare utilitatem. Attamen probari haud posse consuetudinem eam, nec facile admittendam contra ordinationem A. B. inquit CarpzoV. *defin. for. Const. 53. def. 2.*

§. VIII. Atque ita sat abundè fodinas regalibus annumerari constat. Non desunt autem interpretes, qui hoc ipsum ratione pensionum Principibus exsolvendarum saltem procedere autument, reliquam verò utilitatem, nec minus fodiendi scrutandique etiam in fundo alieno, facultatem subditis transcribant. Verum reclamare generalem ac notoriam Germanix consuetudinem & secundum eam metalli fodinas simpliciter inter regalia numerari tradit. CarpzoV. *cit. const. 53. def. 1.* Adeo ut nemini, ne in proprio quidem fundo inquirere fodinas liceat, nisi de hoc expresse sit investitus
idque

idque specialiter à Principe impetraverit. Wo einer ein Berg-
werck haben wil/so muß er von der Kayf. Maj. oder den jeni-
gen/so es die Kayf. Maj. zu Lehen hat geliehen/gelehnet seyn/
wie es die beschriebene und auch zum theil die/die öffentliche
Gemeine Gewohnheit/und Gebräuche/über Menschen Ge-
dencken eingeführet / bewahren/ und sonderlich in Deutscher
Nation also üblich gehalten wird/ daß niemand Metall oder
Bergwerck/auch in seinen eigenthümlichen Gütern/Grün-
den und Fleckern ohne vorhergehende Lehen suchen / noch gra-
ben mag/ut videre licet: in der Chur und Fürsten zu Sach-
sen / Mansfeldischen / Hohensteinischen / Stollbergischen/
Goslarischen und andern Bergwercken. Schultz. in Synops. jur.
Feud. c. 7. p. m. 326. Proinde quamvis de omnibus utilitatibus sit
investitus, non tamen metallorum sibi vindicandorum po-
testate gaudere intelligitur, nisi de his expresse investitus fue-
rit, siquidem de regalibus sunt, quæ tantum privilegio aut
præscriptione immemoriali hodie acquiruntur Heig. Quæst.
13. n. 30.

§. IX. Atque ut thesin ad hypothefin, antequam ad cæte-
ra digrediamur, hic statim transferamus; quis tam ignarus
rerum & iniquus earum æstimator existit, qui non persuasissi-
mum sibi habeat, ea quæ hætenus dicta, etiam de potentissi-
mo nostro Saxonix Electore, optimo jure adstrui posse? Ejus-
que potestatem ad omnes metalli fodinas non in publico tan-
tum; sed & privato fundo existentes sese protendere? gaudet
etenim jure superioritatis, vi cuius tantum potest in suo terri-
torio, quantum Imperator in imperio. Quod ipsum quidem
multis demonstrare supervacaneum duco, ne illud in dubi-
um revocare uidear incautè, quod extra omnem dubitationis
aleam positum novimus. Unicum saltem A. B. textum addu-
cam, ubi Regi Bohemix cæterisque E. E. tam Ecclesiasticis
quam secularibus universas metalli fodinas possidendi pote-
stas ab Imperatore tribuitur: ita enim verba sonant: *Presenti
constitutione in perpetuum valitura, statuimus, ac de certâ scien-
tiâ.*

riã declaramus, quod successores nostri Bohemia Reges, nec non universi & singuli Principes Electores, Ecclesiastici & seculares, qui perpetuò fuerint, universas auri & argenti fodinas, atq; mineras stanni, cupri, ferri, plumbi, & aliterius cujuscunque generis metallici, ac etiam salis, tam inventas, quam inveniendas in posterum quibuscunq; temporibus, in regno predicto, ac terris & pertinentiis eidem regno subjectis; nec non supra dicti Principes in principatibus, terris, dominiis, & pertinentiis suis, tenere juste possint, & legitime possidere, cum omnibus juribus, nullo prorsus excepto, prout possunt, seu consueverunt talia possideri. Nunc verò cum fodinæ metallicæ omnibus omninò concedantur Electoribus, omni procul dubio nostro etiam clementissimo Electori, easdem cum omnibus juribus collatas esse clarissimè elucescit.

§. X. Cū igitur salinas ad regalia pertinere statuimus, uti supra ostensum; nec harum proventum absque speciali Principis concessione in fundo suo sibi attribere subditus poterit, idque propter A. B. in quâ expressis verbis idem jus salinarum Electoribus confertur; et Maximilianus Imperator in dem Vertrag de Anno 1574. zwischen Königl. Maj. und den Ständen / in Böhmen die Bergwerck und Metall belangend / Salinas tam in suis, quam aliorum fundis sibi expressè reservavit, iuquens: Was die Saltz Bergwercke / es sey an Saltzstein / oder Saltzbrunnen / anlangt / die wollen wir Uns und unsern Nachkommen / den Königen zu Böhmen / als ein hohes Privilegirtes Königliches regal in alle weg / es sey auff unsern eigenen / oder der Stände Gründē / zu unsern selbst Gebrauch / Verleyhüg üd Genieß frey vorbehalten und außgezogen haben. Atq; hoc jus sub Francisco I. jam Coronæ fuit unitum, ita ut Rex quotannis 20. milliones libr. consecutus fuerit. Spreng. *Jurispr. publ. p. m. 210.* His & aliis sine dubio fundamentis motus potentissimus quidam, uti Arumæ. ad A. B. c. 9. inquit, Elector salis fodinam nuper in privati agro in ditionibus suis sito inventam sibi de jure asseruit. Meritò igitur (pergit Autor) ab illorum sententiã cavendum est, qui fodinas in agris privatorum repertas ad
C
pro.

proprietatis dominos pertinere, solutâ tantum Electoribus decimâ metallorum parte, contendant. Concessio namque ab Imperatore Electoribus eo modo facta est, quo ipse fodinarum metallicarum proventum habuit.

§. XI. Proinde merito metallicarum fodinarum perceptiones regalibus adscriperunt regnantes, cum ut supra pluribus ostensum, rerum communium occupationem justâ ex causâ privatis interdiceret Princeps potis sit. Neque enim eo ipso juri naturali adversatur; sed acquisitionem rerum in nullius dominio existentium, idem antevertit. Attamen si Princeps privatis metalli fodinas semel indulserit, sine causâ (ex justâ enim ratione id ipsum posse Regentem nulli dubitamus) eas subditis auferre haudquaquam valet, quod enim semel placuit amplius displicere non debet *Cap. 21. de R. J. in 6. l. 75. de R. J.* jam verò maximam subditis irrogaret injuriam, si ea quæ semel iisdem concessit privilegia, revocaret. Atque ad hunc respectum Tiraquell. de Nobil. c. 37 n. 140. & Rebuff. l. un. ad eod. de Ven. fer. sententiæ coarctandæ veniunt, statuentium Principes auferre subditis fodinas non posse, cū ita jus subditis quæsitū tolleretur: idque verū est, etsi gratis collata fuerint, multò minus ergo rescindere potest, si ob causam & per modum contractus concessa sint, quia tum irrevocabilia censentur. Contractus enim à Principe cum subditis initus servetur oportet, neque ex plenitudine etiam potestatis potest irritari, & si contrarium fecerit Princeps potestate sua abuti dicetur, eritque potius plenitudo tempestatis quam potestatis, & quem esse Præsulem justitiæ oportebat, tanquam exul esse videbitur. Nam & in Principe constans debet esse voluntas & immota, quemadmodum lapis angularis & polus cæli *Carpz. de l. reg. c. 3. sect. 14. n. 11. 12.* Unde eleganter Jacob Andr. Crusius ex Zaf. de domin. Emin. c. 15 p. 98. Principem ita ad revocationem privilegii adducendum esse, ut aliquid sit, ob quod à levitate & inconstantia excusetur. Huc spectat istud Symmachi: *omnia regitis, sed suum cuique servatis; plusque apud vos justitia quam licentia valet.*

§. XII.

§. XII. Ad ultimum de lapicidinis aluminis vitrioli
aliusque vilioris metalli fodinis quid sentis? putaverim loci
consuetudines esse inspiciendas? siquidem eadem non ubi-
que locorum inter regalia referuntur. In ditione Saxo-
nica & quibusdam aliis Germaniæ locis lapicidinae sine speci-
ali etiam concessione ad fundi dominum & Vasallum non
verò ad Principem aut dominum superiorem spectant Carpz.
Jurispr: forens: part. 2. Const: 53. def: 3. De ferri fodinis Anno.
77. in aula Electoris Saxoniae cum nobilis quidam de regalibus
nominatim non investitus, in fundo suo inventas aliis certo
pretio elocaverat excolendas, dubitatum fuit: utrum inter
regalia numerandæ essent, & in Concilio Aulico contrarium
pronunciatum fuit, eâ potissimum de causâ quod ex manife-
stâ atq; notariâ illius provinciae consuetudine nobilibus aliis-
que privatis ejusmodi fodinas in fundis propriis repertas
absq; ullo decimarum onere excolere liceat, etsi de illis ex-
pressè investiti non fuerint Rauchb: part: 1. Quest: 22. n. 9.
Hinc colligere haud difficulter habeo, quod generalis consue-
tudo, quâ nemini quærere & fodere metalla permittitur, re-
stringatur quandoq; ut ita mores cujusque loci, qui Cyno-
suram suggerunt, potissimum sint inspiciendi Interim & has
memoratas fodinas, noviter scilicet inventas suo Princeps
imperio adjicere potis est, ex rationibus supra allatis, cui e-
nim magis concessum est, ei non debet id quod minus est non
licere l. 23. de R. J.

ARTICULUS TERTIUS

Exhibens modum inquirendi.

§. I. Felix & fortunata ea meritò censetur esse Res-
publica, quæ metallis abundat, usu namque compertum est,
eorum proventum maximum afferre Reip: emolumentum,
ut recte dicat Faust: ab Aschaff: clas: 20. ord: 1586. fodinas
metallicas cor & vitam provinciae existere, civitates peperisse,
partas amplificasse atq; illustrasse, opibus auxisse, nobilitatem
fecisse nobiliorem, evexisse Principes Celsissimos pariter ac Il-
lustrissimos, iisque incrementa, gloriam, dignitatem, ampli-
tudi-

tudinemque suam contulisse; universo denique Romano imperio magnis necessitatibus presso suppetias præstitisse. Quanta ex iisdem opulentia fisco Potentissimi Electoris Saxonie accedat, vel ex solâ fodinâ quæ Schnebergæ est patescit, nam tantum argenti nusquam ulla vena fudit, quantum D. Georgii. I. Schnebergenses. Fodinam etiam hanc fama de Alberti ducis Saxonie mensâ nobilitavit, hic enim Princeps illectus magnitudine argenti stipatus Consiliariis in fodinam istam descendisse, superque mensam istam argenteam cibum cepisse fertur Limn: ad A. B. c. 9. ob s: 8.

§. II. Cum ergo tantum sit fodinarum metallicarum, commodum hinc meritò reprimendi sunt, qui aut supervacue aut in ruinam hominum ea indagata esse existimant, & innocentem ac beatam, immò delicatam vitam fore opinantur, si nihil aliud, quam quod supra terras se exserit, homines concupiscerent. Aurum enim venenum secum ferre, corda hominum enecans, & contagione suâ in animas hominum maximè innocuas sæviens, easdem ad luculentiores pompæ apparatus extimulare quidam obvertunt. Verum enim verò sicut abusus rerum Substantiam non tollit, ita nec usum tollere debet. Recte enim Poëta:

Sic animis accepta malis sanctissima quæque
Munera degenerant lethalibus æqua venenis

Nec dicam cum Heig: Q. 13. n. 1. seqq. injurios ejusmodi aericulos esse in Creatorem, qui nihil frustra vel male fecisse potuit, cum sit ipsa sanctitas & sapientia. Sunt ergo venæ & cuniculi Dona Dei singularia quæ precibus impetrantur, industriaque conservantur & propagantur, uti Dn. Aschaff: *Clas: 16. Ord: 110.* non inconcinne ait. Attamen sicut thesauri per illicita media legibus odiosa quærendi non sunt l. un: C. de Thes: Ita nec fodinæ iisdem artibus aperiendæ, neque enim unquam facienda mala, ut inde bona eveniant.

§. III. Unde inproclivi est, spectra ad locum aliquem ductura sequi non oportere nec si locum, ubi metalla recondita jacent, monstrarint, facile eam ob rem fodiendum illum esse; nam cum omnis moralis actionis bonitas ac depravatio ex fine, illiq; annexis mediis æstimari potissimum soleat,
sinistrè

sinistro modo incedere dicitur is, qui hac viâ meralla iuesti-
gare laborat: Cacodæminem namqve ducem sortitur, qui ho-
minum animos speciosâ lucrispe inflatos, ad sui obsequium ir-
ritat, ut nec finis suâ satis gaudeat honestate, eum sequentem
sacra auri cupido vexet. Huc facit exemplum præsbiteri ex C.
2. X. de sortileg: Qui cum infami quodam ad privatum locum
non quidem dæmonium vocaturus sed per inspectionem astro-
labii furtû ejusdam Ecclesiæ recuperaturus accessit, & tamen,
quamvis id ipsum ex bono zelo atqve simplicitate fecisse dica-
tur, non tamen modicam inde peccati maculam contraxisse i-
dem perhibetur; siquidem per media illicita ad finem prohibi-
tum festinavit. Cæterum quid homini crebrius à spectro ali-
quo sollicitato faciendum, Theologis, ne falcem in alienam
immittere messem videamur, considerandum relinqvimus.

S. IV. E contrario diversum statuunt alii de virgulâ for-
tunatâ, Germ: Wündschel-Ruthe/quæ ex novello germine, &
quidem supremo cacumine bifido coryli vel amygdali confici-
tur, spirituosæ & igneæ naturæ, quia radices ejusmodi arborum
succum sibi convenientem mineralibusq; analogum è mineris
exugunt, ut eâ adhibitâ illicitis mediis neutiqva inventæ intel-
ligantur metallorum venæ. Non diffitentur e quidem haud pau-
cos malitiæ præfractæ homines reperiri, qui naturæ prætextu
ad occultandam neqvitiã suam nefariè abutantur: attamen
nihilominus etiam sine Magicis artibus annexis, metallum re-
conditum virgulam illam ad se traxisse experientiam rerum ma-
gistrã passim testari asseverant. Neq; n. sceleratis puniendisq;
sacrificiis, nec alii cuilibet arti legibus odiosæ accenseri pos-
se; sed naturæ potiùs suam acceptam referre operationem; cum
in illius mysteriis multa lateant abdita, quorum tamen obscu-
ræ sint causæ, & adedò occultæ, ut percipi à nemine possint,
nullaque certâ ratione comprehendi. Hinc ad occultam
aliquam qualitatem rem redire, neque doctrinam earum asy-
lum ignorantia esse, (dicente de existentiâ occultarum Quali-
tatum B. Sperling. in Inst. Phys. L. 2. c. 3. præc. 9.) atque hinc ad

Sympathias & antipathias recurrendum; & quemadmodum canem fugiat lepus, felem mus accipitrem columba, ex adverso ferrum magneti svavi adhærescat, complexu, ignis igni mutuo velut connubio associetur, flamma minor ad majorem, simile ad simile tendat: Ita quoque virgulas divinatorias ob occultam aliquam cognationem in amicissimos metalli amplexus concedere arguunt.

§. V. Verum vix est, ut hæc sententia sustineri queat. Silet scriptura, silet naturæ liber, ex quibus tamen scientia omnis in rebus naturalibus dependet. Deficit naturalis in virgula Mercuriali qualitas, quia hæc à se & semper operatur, si nihil impedimenti fuerit injectum: Atqui virgula hæc neque à se, nec semper agit. neque enim petit metallum sola, sed homine demùm interveniente, & quidem non quolibet; sed illo saltem, cui tam felici esse datur. Quinimò nunquam fertur in metallum semper, nam posita licet juxta illud quam proximè, friget amor, cessat amplexus. At quid ad occultam qualitatem? non sapit. Quod si enim ex ea vis virgulæ procederet, hæc etiam ageret nondum à stipite rescissa, quia tum adhuc esset majoris virtutis: sed v. id nusquam compertum hæcenus fuit. Nec igitur sympathias prætextus rem absolvet, siquidem ista ex duobus similibus pullulat, quorum amor se exserit, ubicunque demùm adfuerint. Ita rectè dictum magnetem ferrum trahere & svavi exosculari amplexu, anne v. & ita divinatoria virgula? experientia ipsa reclamatur, ex omnium n. ut modò dictum hominum manibus non prolabitur in metallum, sed quorundam saltem. Inquis: temperamenti diversitatem obstare universali virgulæ actioni, siquidem ab illo effectus perticæ hujus mirificæ procuditur. At tu quodnam hic mihi temperamentum, qualem effectum fingis? Ergone illa qualitas egreditur è manu, & aget in virgulam? Tum verò novâ philosophandi ratione statues, accidens migrare, è subjecto in subjectum. Vereor igitur valdè ne ex Diaboli

mil-

mille artificis præstigiis ejusmodi effectus promanet, consulat quisque suam conscientiam, conf. B. Sperling. in disp. Philos. An virgula Mercurialis agat ex occulta qualitate? olim hic habita, th. 13. seqq.

§. VI. Illud tandem sub incudem controversiæ revocari poterat, utrum Princeps summis Reip. gubernaculis assidens, subditos suos refragantes & invitos cogere ad inquirendas metallorum venas possit? dubitare sane non sine ratione licuerit, quotus enim quisque ignorat rem eam maximi plenam periculi existere, adeo ut præsentissimum mortis non raro discrimen post se trahat? Quâ sæpè cū foetore illo maligno mortis quasi materiâ hauriunt scrutatores? quâ sæpè spectra eorundem oculis & auribus terrorem immanissimum offundunt? Taceo instabilem ipsius terræ conditionem, quæ obruere ex facili imprudentes potest. Quicquid tamen ejus sit, potest Princeps cogere etiam subditos ad fodinas metallicas aperiendas. Præterquam enim quod D. T. O. M. totum terrarum orbem, & ita intra terram contenta in manum hominibus dederit, fodinarum etiam metallicarum usus maximum Reip. confert emolumentum ut ex summa etiam qua pollet potestate in capita subditorum princeps injungere possit eisdem, quæcunque non illicita. Ita & in aciem educere subditos Princeps valet, quidni ergo & ad æra quærenda mittere? utrumque enim non semel Reip. necessitas efflagitat, & sicut sine exercitu non potest bellum geri, ita nec sustentari sine pecunia: hujus vero materies ex fodinis eruitur. Dehinc & ex bestiarum venatione eadem ferme, si non majora mala metuenda veniunt: ergone ideo illa est eliminanda? cum tamen ipsius intermissio valdè in publicum noceat, & ut multa paucis comprehendam, plurimæ hominum actiones periculo sunt expositæ, utpote ædium, turrium &c. quarum ædificationem nemo ex hoc capite damnabit. Nec verò quod interdum & ex accidenti evenit, actionem & coactionem Principis statim reddet illicitam. Interim ex officio suo faciet Princeps, si non tam imperio adigat quam mercede, & premio alliceat subditos ad inquirendas metallarum venas. Hoc vero pacto magis concilia-

44 17 2502

elliabit sibi parentium animos. Quinimo delinquentes quoque ad ejusmodi opera condemnare vi jurisdictionis suae imperantes possunt. Ego vero filum hic abrumpo, & quamvis exactiorem curam hocce thema desiderare non ignorem; en & temporis penuriâ & chartæ angustia exclusus nec elimare commodius, nec dilatare potui, reliquos vero errores, ingenii ruditas, judicii que imbecillitas cordatioribus facile excusabunt. Tibi vero omnipotens Deus sit gloria sempiterna.

Generose Lützovi

Quanto ego gaudio perfundar, quod Te disserentem ex cathedra publicè sistas, non idiceto sat exprimere valeo. Præterquam enim, quod Illustriss. Patruo mirificè sis placiturus hoc tuo specimine; id abs se equidem omnem meretur laudem. Scilicet non possunt delitescere diu generosæ insoles, aspirant ad ardua citius, nihil intentatum nihilque inaccessible relinquentes. Quid n. de singulari tuâ eruditione, quid de modestiâ dicam Amicissime Lützovi? quibus ita præstas, ut certare cum plurimis de utriusque laude per facile possis. Accedit sincera ac candida mens, remota ab omni reconditâ ac fallaci fraude. Id quod vel unicè animis Tibi conciliandis sufficit. Gratulor ergo impense Tibi de hisce tuis profectibus egregiis, precatus ex animo ab Almo Numine prospera tibi omnia in futuros studiorum successus. Eò enim fiet, ut, si quâ hætenus fuisti diligentia, cœpta pergas ad summa honorum culmina brevi sis emicaturus. Vale.

*Dabam ex meo Museo valante
calamodie 18. Maij 1668.*

PRÆSES.

MC
107

B. M. II, 153.
G. 41, A.

87 79 25)

9
II R
2582

JUS
CIR

IPIS
NAS

Suffrag

ctorum

DN. G
JUR. I

mi
Strauß
ceptoris
ni

In
WITT

Maij.
HAKEN.

17. C. 7.

H. Bringer Min.

